

Voor mijn kleinkinderen en hun generatiegenoten: opdat zij
meer en beter zullen kijken dan wij. Er is overal 'wereld', ook
dichtbij.

Achilles
Cools

Door
de

ogen

van
een

vogel

Hoe is het
om een vogel te zijn?

Met tekeningen
van de auteur

Lannoo

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Tekst en tekeningen: Achilles Cools

Copywriting: Lies Cattersel

Grafische vormgeving: Studio Lannoo

Opmaak: Banananas

Als u opmerkingen of vragen heeft, kunt u contact opnemen met onze redactie: redactielifestyle@lannoo.com

© Achilles Cools en Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2026

D/2026/45/245 – NUR 430-435

ISBN: 978 90 599 6297 2

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave zijn uitdrukkelijk niet toegestaan. All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

VOORWOORD

door gedragsecoloog

Prof. dr. Hans Van Dyck

Daar zat hij plots. Een prachtige, bonte verschijning die ik nooit eerder had gezien. Op slechts enkele meters van mijn fiets zorgde het moment voor een beeldvullende blik door mijn verrekijker. Het beeld van dit fraaie vogeltje werd op mijn netvlies gebrand. Na de korte, maar intense wauw-ervaring, fietste ik als bezeten naar huis om snel in de *Petersons vogelgids* te bladeren. Geen twijfel mogelijk. Ik had een mannetje van de roodborsttapuit ontmoet.

Het is ondertussen meer dan vijfenveertig jaar geleden dat ik als knaapje pretoogjes kreeg bij die onverwachte ontmoeting langs een landelijke weg tussen enkele velden in de Kempen. Bij het lezen van dit boek van Achilles Cools dacht ik terug aan dit gekoesterde moment uit mijn prille natuurjeugd. De auteur grasduint rijkelijk in zijn vele ontmoetingen met creaturen van divers pluimage. Als lezer word je reisgenoot van zijn passionele, ornithologische trektochten en beklijvende ontmoetingen. Er worden geen soortenlijsten afgevinkt, maar gevederde levensverhalen verteld. Als lezer word je als het ware een Nils Holgersson op de rug van Cools die je meeneemt op een wonderbare reis.

Mijn eigen leermeester – de wereldwijd gerenommeerde ornitholoog aan Cornell University, professor André Dhondt – leerde me als geen ander om heldere vragen te stellen bij het zorgvuldig gluren naar het gedrag van dieren in hun natuurlijke omgeving. Het boek van Cools staat bol van de vragen die bij hem spontaan opborrelen als hij naar vogels kijkt. Hij kijkt zelden zomaar; hij wil zien, en het liefst *inzien*. Hoe en waarom doet die vogel wat hij doet? Het is een heerlijke attitude van het kind dat

nooit ophoudt met vragen stellen. Die kinderlijke honger naar inzicht vormt ultiem de kern van wetenschap en wijsheid, wellicht ook van kunst. Het is het omgekeerde van onverschilligheid. De natuur is dan niet langer een decor, maar een sprekende en te ontdekken bühne met diverse hoofdrolspelers, klein en groot, gewoon en bizar.

In *Door de ogen van een vogel* krijg je vele antwoorden op vragen over die wonderlijke en onuitputtelijke variatie in vogelgedrag. Sommige lezers krijgen wellicht antwoorden op vragen die ze zich nooit eerder hadden gesteld. Het is een zintuigelijke en intellectuele rijkdom die Cools graag deelt met zijn publiek. Biodiversiteit schuilt tussen soorten, maar niet minder tussen de individuen van eenzelfde soort. Vogels hebben persoonlijkheid. Vanuit zijn jarenlange ervaring met het kijken naar en leven tussen kauwen, groeide Cools uit tot een bevoorrechte getuige van het rijke, sociale vogellevens. De ontmoetingen zijn niet vrijblijvend. Het vormt geregeld, en soms letterlijk, een leerzame spiegel. Hij doorspekt zijn levenslange natuurbeleving met vele boeiende en vaak recente wetenschappelijke inzichten. Hij beheerst de kunst van de vlotte, poëtische pen die raak formuleert zonder overtollige woorden. Soms blijkt de wetenschap achter te hinken op zijn eigen beleving en uitgevoerde experimenten.

Het doet me denken aan een bijzonder fenomeen bij vogels: *Zugunruhe* oftewel trekonrust. Achilles Cools etaleert een prettige, en soms onrustige, gretigheid bij het observeren en het begrijpen van andere levensvormen. Hij staat ermee op en gaat ermee slapen. Het voedt zijn kunst, zijn reflecties, zijn eerbied voor het biodiverse leven en zijn onbegrip voor de grootschalige vernietiging van die vele evolutionaire, wonderlijke vormen waarin het leven zich voordoet, met of zonder pronkveren.

Hij waarschuwt voor onnodig antropomorfisme, maar toch wil hij het liefst van al een vogel zijn, of misschien eentje worden? Dan fladdert de natuuronderzoeker naar de vrijere wereld van de kunstenaar, vrij als een vogel. Het maakt van dit boek een zoektocht met enige filosofische grondslag, zonder verstrikt te raken in ondoordringbare struiken van jargon of moeilijk te volgen hersenspinsels. Cools is een speelvogel. Zijn kunst wordt natuur en natuur is voor hem kunst. Biologie als esthetica.

Met dit boek is Achilles Cools niet aan zijn proefstuk toe. Ook in zijn recente werken over mieren (*Mijn-Mieren-Hoop*, 2021) en paradijsvogels (*De veren van de pronkvogel*, 2023) en uiteraard zijn eerdere boek *Kauwen in de spiegel* (1992), etaleerde hij reeds al zijn heldere, inzichtelijke blik via een vlotte pen. Die pen schrijft, maar tekent ook en schildert. Opnieuw illustreert hij dit werk met prachtige tekeningen. Zulke kunstwerken vergen een zorgvuldige blik en nog meer begrip. Details doen er toe. De blik van de natuurkenner, kunstkenner en/of kunstenaar hebben meer met elkaar gemeen dan vaak wordt aangenomen.

Het boek overspant meerdere decennia van observeren en leren in en van de natuur. Dit boek wijst daarom ook op een lastig verteerbare portie natuuramnesie in onze maatschappij. In zijn kindertijd zag Cools nog ortolanen in de Kempen. Met zijn schamele spaarcenten kocht hij gevangen roofvogels – ‘klampers’ – op van vogelvangsters om ze opnieuw vrij te kunnen laten. Vrij als een vogel. Samen met Achilles Cools maak ik me zorgen over de groeiende natuurvervreemding in onze drukke mensenclub. Kinderen die zorgeloos kunnen ravotten en exploreren in de natuur, krijgen een gezonde dosis levenswijsheid én een steviger immuunsysteem mee als essentiële bagage voor de rest van hun levenswandel. Daarom hoop ik dat het boek niet alleen bij doorgewinterde vogelaars op het nachtkastje belandt, maar ook bij jonge en minder jonge lezers die nooit eerder stil stonden bij de verrassende levensverhalen van vogels én vogelmensen.

Ik wens de lezer een fijne literaire vlucht.

Hans Van Dyck

Hans Van Dyck is professor gedragsecologie en natuurbehoud aan het Earth and Life Institute van de Universiteit van Louvain-la-Neuve.

INHOUD

<i>Voorwoord door gedragsecoloog Prof. dr. Hans Van Dyck</i>	5
Kijken door de ogen van een vogel	11
Spiegeltest	17
Waarom weten wij nog zo weinig?	23
Kijken in het bewustzijn	31
Hoeveel sexappeal heeft vogelzang?	37
Het ontdekken van de wereld	47
Soortoverschrijdende empathie	53
Met de grutto's op reis	59
Wulpse heggemussen	65
Raven zijn de intelligentste vogels ter wereld	71
Denken als een vogel	81
Een blik in het vogelbrein	91
Kijken naar het schone	97
Wachten op hemelvogels	103
De kauwenglorie	109
Honderd zingende klapeksters op een klein eiland	117
Dansen op het kraanvogelfeest	123
De emotie van het kijken	129
Flamingo's met rode kropmelk	137
Vissen vangen met blauwe klauwen	143
De oehoes van de Duitse burgemeester	149
Reddingspoging voor een eendeling	157
De echoënde klaagzang van parelduikers	163

De betekenis van het kijken	169
De stamvader van de talrijkste vogel	175
De langst levende vogel	181
Thuis bij de blauwe eksters	185
De lange reis van tapuiten	199
Een visje als bruidsgeschenk	203
Blik op het kijken	207
Weven als levensdoel	215
De cosmetica van een spiegelbreker	219
De roodmussen van linnaeus	225
Kijken om te zien, luisteren om te weten	231
Fluitende goudplevieren	237
Het bliksemsnelle smelleken	243
De langst bestaande vogelsoort	249
De behendigste slangenjager	255
Pestvogels in een majestueus zijden pak	259
De beschermvrouw met een mannenharem	265
Ortolanen op de grens	271
Hollandse lepelaars	275
De schoonheid van een snelheidsduivel	279
Hamsteraars, liegbeesten, slimmeriken en alweer kauwen	285
Kijken naar de bonte vliegenvanger	293
Hadden we dat geweten	301
De zelfreinigende eieren van zeekoeten	309
De nieuwe god in Frankrijk is een exoot	315
Verlangen naar het overdekseltje	319
Een transkauw als slotverklaring	323
<i>Verantwoording</i>	327
<i>Literatuurlijst</i>	329

KIJKEN DOOR DE OGEN VAN EEN VOGEL

Kijken wij nog ongedwongen? Of kijken wij bezonnen? Kijken we kritisch genoeg: wat is waar en wat niet? Dat wordt het kernpunt, uitzoeken hoe het zou zijn. Of kijken door de ogen van een vogel. Om binnen te dringen in de vogel, jezelf in gedachten door de ogen van de ander te kunnen zien. Om van daaruit te kijken naar wat we nog niet weten. Om verder en dieper te denken. Het stelt ons in staat om vragen te stellen. Wat voelen ze, wat zien ze, hoe denken ze? En... hoe denken ze over ons?

Wie zich in vogels verdiept, leert goed kijken én leert veel essentieels over de wereld, over zichzelf en over de anderen. Van ecologie en cultuur leren we dat alles een natuurlijke oorzaak heeft. Zodra je dat doorhebt, stel je de meest fundamentele vragen. Wij zijn een dier, gebonden aan de duistere weefsels van tijd en energie, bewust van onszelf. We zijn een onderdeel van het leven op deze planeet, geen uitzonderlijk schepsel. Overal om ons heen zijn talloze andere levensvormen. Elke denkbare niche is bezet, elke soort is aangepast aan de eigen leefomgeving. In het gefladder van vogels wrijven melancholie en schoonheid tegen elkaar, tot er een vonk van levenslust ontstaat die de wereld voelbaar maakt.

Mensen tonen vaak weinig interesse in ander leven dan het onze. We trekken ons terug uit de stroom van de wereld en gaan bijna blind voorbij aan de andere levenswerelden, die toch heel dichtbij kunnen zijn. We zijn ons pijnlijk onbewust van onze beperkingen. We hebben soms medelijden met de goudvis in de kom,

die zich niet bewust is van wat daarbuiten allemaal is en gebeurt, maar wij creëren ook een kom om ons heen, die ons afsluit van een grote rijkdom aan levensvormen om ons heen, die we over het algemeen niet willen zien, laat staan dat we ze willen doorgronden. Overal om ons heen bestaan andere werelden, net als de onze en toch anders. De enige echte reis die we moeten afleggen, is die om oog te krijgen voor andere levens.

Door aandacht te schenken aan vogels vergroot en verbreedt onze wereld en worden we verrast. Ver hoeven we daar niet voor te gaan. Luister en je beseft dat hun liederen galmen van levenslust. Vogels zijn niet zomaar een ding, maar een complexe entiteit. Kijk naar de merel, die met een luisterend oor wormen zoekt terwijl hij over de grond wipt. Kijk hoe kauwen onafscheidelijke paartjes vormen, hoe ze op elkaar zijn afgestemd, hoe ze spelen. Wat gaat er in hen om?

Het zijn vragen over inzichten uit de levende wereld, waar uit-enlopende en goed doordachte ideeën naar voren komen. Het zijn de existentiële vragen van deze tijd. Wie zijn we en wat is waar? Waarom trekken mensen zich steeds minder aan van feiten? Waarom is identiteit zo'n heet hangijzer geworden? Waarom kost het zoveel tijd om de zwarte bladzijden van onze omgang met het andere leven onder ogen te zien? Waarom verdwijnen schijnheiligheid, onverschilligheid en onwetendheid niet? Waarom wantrouwen we wetenschap meer en meer? Hoe houden we ons overeind in een wereld waarin alles vergankelijk is, waarin we aan het andere leven voorbijgaan, waarin de mens die zich onttrekt aan de benepenheid van zijn eigen wereld niet automatisch een rijker leven ziet, maar misschien juist de wanhoop van de totale leegte? De waan van de dag ruikt veel waarheden uit hun verband. Natuur lijkt overbodig, omdat velen menen dat elke waarheid bevooroordeeld is en ze daarom genoeg hebben aan hun eigen waarheid. Dat deze opvatting heerst, is niet de minste van de grote kwesties van onze tijd.

Vroeger, en zelfs niet zo lang geleden, betekende het exploiteren van de natuur weinig meer dan het verzamelen van exemplaren van verschillende soorten. Dood of levend, gevangen of geschoten. Als balgjes of mooi opgezet werden ze bewaard. Of men

hield de vogels levend in kooien. Tegenwoordig worden de amateurverzamelingen van eieren, vlinders of motten vervangen door het invoeren van de vondst op een site van ‘Waarnemingen’ op het internet, of door alles te fotograferen. Of beide. Nog steeds is de verzameldrang aanwezig; het oogsten gebeurt nu alleen op een andere manier. Sommige verkenners vinken iedere soort die ze tegenkomen aan om zo een hoog getal te bereiken op hun streeplijst. Hoe hoger het getal, hoe beter de biodiversiteit. Hoe meer er gescoord wordt, hoe meer plezier ze eraan beleven en hoe hoger hun status onder de vrienden. Ze kunnen alweer een nieuwe soort aankruisen in hun vogelgids en daarmee hun eigen zeldzaamheid verhogen.

De zoöloog of dierenfotograaf reist naar het einde van de wereld, op zoek naar bijzondere soorten. Voor de naturalist geldt dat niet. Thuis ontdekt hij een grote rijkdom aan levensvormen. In mijn heemtuinen wist ik meer dan duizend soorten te vinden: planten, insecten, zwammen, noem maar op. De zeldzaamheid van een vogel bepaalt zijn belang niet. We kunnen evengoed thuis op ontdekkingsreis gaan en zo dichterbij de wereld komen. We weten nog verbazend weinig, zelfs van de gewoonste soorten. De mens heeft het atoom gesplitst, een schaaap gekloond en de maan bezocht. Maar wat weten we van de wereld aan onze voeten?

Als we zoeken naar intelligent leven, richten we onze blik vaak op de sterren. De vraag of we alleen zijn in het heelal houdt ons bezig, terwijl nog geen kwart van de levende wezens op aarde is ontdekt. Moeten we het niet veel dichterbij huis zoeken? De wereld is vlakbij, de wonderlijkste dingen zijn om ons heen. We hoeven maar door het raam te kijken of de voordeur te openen. Begrijpen we al iets van de paardenbloem, de mus of de mier? Van hun aanpassingen, hun gewoonten of de aard van hun soort? Het antwoord is duidelijk: we staan daarin nog aan het prille begin.

Namen noemen is een sleutel die een deur opent, een middel om onderscheid te maken. Maar iets *herkennen* is nog geen kennen. En dat ‘kennen’ is meer dan een naam geven. Uiteindelijk gaat het niet om ‘soorten’ of ‘dingen’, maar om hoe ze leven in hun wereld. Een wereld die we zo vaak bekijken door de filters van wat we

al dachten, of wat ons gemoed ons ingeeft. Wat als we opnieuw proberen te kijken, zonder de natuur iets op te leggen?

We zijn deelgenoten en partners. Dat geldt voor alle levende soorten: vogels, planten, insecten en spinnen. Niet enkel voor de primaten, onze favoriete naaste neven of de prachtige olifant en dolfijn. Ons bestaan op aarde is onlosmakelijk verbonden met andere wezens. Bedenk hoe afhankelijk ons leven is van bacteriën. Hoezeer we virussen tijdens de covidcrisis ook verafschuwden, veel ervan zijn onze bondgenoten. Ze zorgen er bijvoorbeeld voor dat een foetus niet wordt afgestoten door de afweermechanismen van de moeder. We maken deel uit van een onderling netwerk. Neem je een actor weg, dan heeft dat enorme gevolgen voor het geheel. Elk schepsel zit gevangen in het huis van zijn zintuigen.

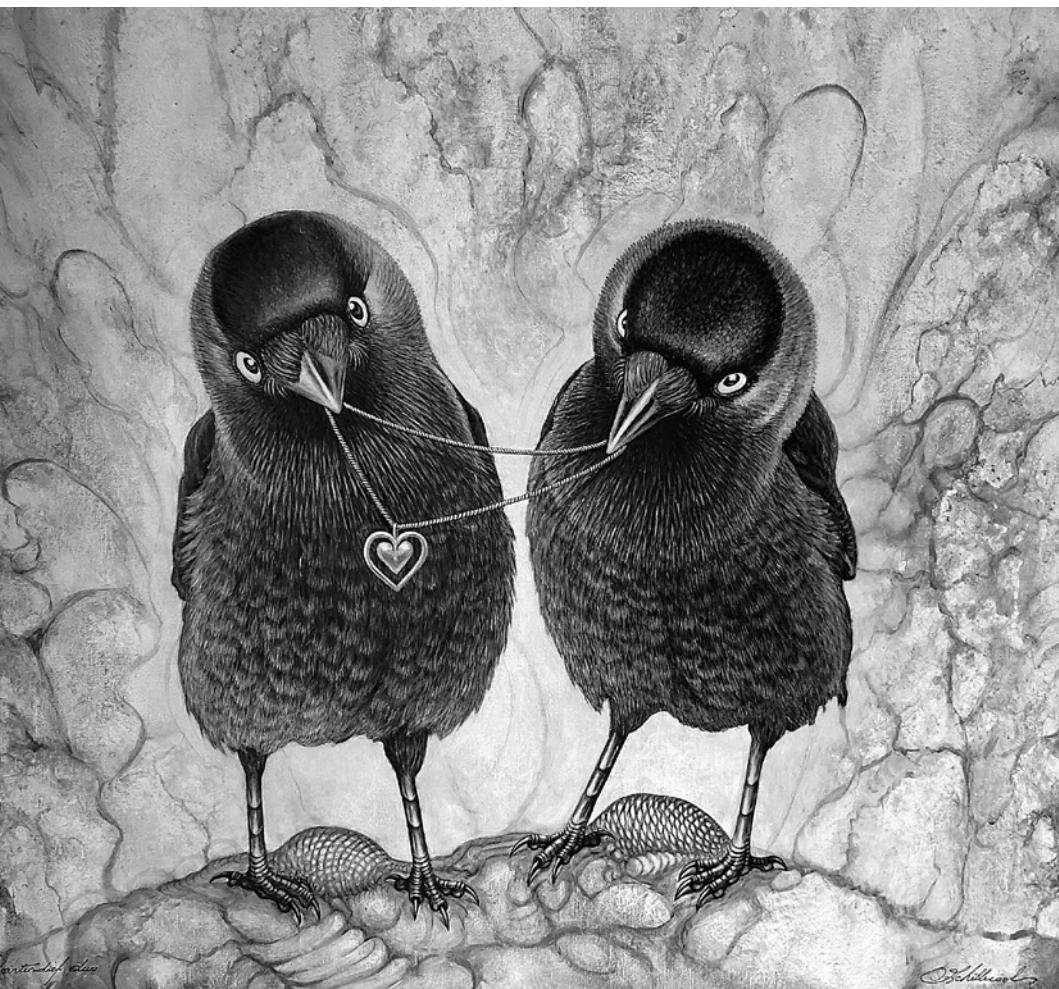
Om die andere werelden te begrijpen, moeten we tegen de grenzen van de onze duwen. We moeten achter struiken, onder blaadjes en stenen kijken. Dan ontdek je dat niet alles is wat het lijkt en dat wat wij ervaren maar een gefilterde versie is van de werkelijkheid.

Het intrigeert mij enorm wat en hoe een dier denkt. Vooral hoe een kauw denkt. Een kauw die in zijn eerste jaren een menselijke imprint had, dus door mensen opgevoed werd, en nu samen met soortgenoten door de lucht zweeft. Hoe bekijkt hij de mens? Ik weet hoe hij dat deed toen hij nog tussen mensen leefde. Dan waande hij zich een mens, wist niet hoe hij er zelf uitzag en bekeek andere vogels als schichtige schepselen. Hij riep op de mens, volgde de mens, baltste voor de mens, hechte zich aan hem en wilde met hem paren. Hij voelde zich een mens. Ik heb zo veel kauwen gerehabiliteerd. Vogels die niet wisten dat ze een vogel waren. Ze in contact gebracht met hun soortgenoten. Dat was niet altijd gemakkelijk, want zo'n vogel ziet alleen mensen. Maar door ze verstoken van mensen – alleen tussen kauwen – in de kolonie te laten opnemen, ging bij vele de imprint over.

Nu vliegen ze vrij rond, bevrijd van de verkeerde inprenting die ze van hun menselijke pleegouders de eerste dagen van hun leven opdeden. Maar hoe bekijken die kauwen de mensen nu? Wat denken zij van ons, nu ze weer tot hun eigen soort behoren?

Een dier dat weet dat het zich verstopt, kan vooruitdenken. Een dier dat zich toont, doet dat nog verfiijnder. Het gaat dan niet meer

om de tegenstelling zien of niet zien, maar om de kunst van het gezien worden. Vogels zijn snugger genoeg om te weten hoeveel afstand ze moeten houden. Hun denkvermogen is aangepast aan hun omgeving en hun brein is gericht op de prikkels die ertoe doen. Veel vogels gebruiken daarom alleen hun ogen. Kijken die kleine ogen van een vogel me aan, dan roepen ze vanzelf meer vragen op. Er zit nog steeds het kind in mij dat zich verwondert en alles wil weten. Wat doet hij? Waarom is hij zo? Hoe kijkt hij? En hoe kan ik kijken, kijken door de ogen van een vogel?

SPIEGELTEST

Daar heb je zo'n alles-altijd-en overalvogel. Een dier dat niets in één adem toont met alles. En dan zie ik de omtrekken van een kauw. Wie hij tegenkomt kan zijn ware aard raden. Hij strijkt naast mij neer, plukt wat aan zijn veren en houdt zijn kopje scheef. Tien lange seconden kijkt hij met zijn pientere pareloogjes dwars door me heen. Dan loopt hij over de weg, zijn vrouwtje achterna. Vlak voor een hondendrol blijft hij staan. Al pikkend probeert hij er iets uit te halen. Ondertussen kijkt hij even om naar mij. De hondendrol is voor een kauw een nieuw tijdperk. Het voorgaande stond in het teken van de paardenvijg. De hond is vandaag de dag bepalend voor het straatbeeld. En wat de mens ongewild aan zijn schoen of laars lapt, daar trapt een kauw niet in. Integendeel, hij bestudeert de drol met grote aandacht en haalt zijn gevleugelde schouders op. Plotsklaps zakt hij door de poten, met zijn halsveren uitgezet. Zijn vrouwtje loopt om hem heen. Ondertussen heft hij zich op, strekt het lijf en richt zijn snavel recht omhoog. Hij is nu twee keer zo groot geworden. Het duurt maar even. Ineens schrikt hij, misschien wel van zichzelf. Zijn lijf zakt terug in een keurige houding, waarbij zijn kopje wat verlegen oogt.

En zij? Ze peutert doodgemoedereerd onder een kluitje, alsof ze haar oefenende echtgenoot heel discreet heeft ingetoomd. Dan hervat hij zijn onderzoekingsstocht, maar de hondendrol interesseert hem al niet meer. Hij tilt zijn stijve poten op en loopt op blote voeten met zijn tenen wijd uiteen. Ik blijf nederig op mijn plaats en laat hem begaan, want kauwen zijn voor mij de helden van het vogelrijk. Waar geen kauwen zijn, daar valt ook werkelijk niets te halen. Als alle vogels je in de steek hebben gelaten, dan klinkt er opeens van op de dakgoot: 'Kauw, kauw, kauw, ik ben er nog. Doe nu maar net alsof ik alle vogels tegelijk ben.'

Begin jaren 80 startte ik mijn kauwenproject. Die kraaiachtige vogel is in mijn leven en kunst een zinnebeeld voor de wereld om ons heen. Ik integreerde de kauw in al mijn kunstdisciplines door me in de vogel in te leven. Ik leerde door zijn ogen naar de wereld kijken. Ik kroop als het ware in zijn verenpak, waardoor de kauw een vergrootstuk van mezelf werd. Het zette me aan om buiten mijn eigen leefwereld te treden en die van andere wezens te vatten. Het deed me inzien dat we geen losstaand deel van de natuurlijke wereld zijn, maar een integraal onderdeel. Zo kreeg ik een heldere kijk op het leven. Sindsdien hanteer ik een combinatie van kunst, mens en vogel: een mix van respect, verwondering en de zoektocht naar antwoorden.

Dit houdt me al jaren bezig, in kunst en wetenschap. Want zijn dat geen verwante beroepsgroepen? Beide hebben de verbeeldingskracht om te tonen wat mogelijk is, en dat het ook anders kan. Wetenschap als georganiseerde verwondering en kunst als onberekenbare verwondering. Via mijn kauwen houd ik mezelf een spiegel voor, waardoor ik veel leer over de wereld en over mezelf. Ik hoef niets uit te vinden. Er is genoeg waarheid te ontdekken in de werkelijkheid die aan mijn voeten ligt.

Ik streef naar een kunst die het leven niet negeert en probeer verder te peilen dan de borstel lang is. Ik schilder het zichtbare en het onderhuidse, het leven zelf. Geen nabootsing, maar ook niet onwettelijk. Het is mij niet te doen om structuren, maar om het kloppende hart. Ik wil de werkelijkheid omzetten naar hoe ik haar zie en weergeven wat ik op mijn speurtocht nét niet kan zien. Het is tegelijk een onderzoek naar de kauw en naar mezelf. Iedere keer probeer ik die vraag anders te stellen. Wat is een vogel? Wat is een mens? Hoe kijkt een mens? Hoe kijkt een vogel? Als zoogdier probeer ik te denken als een vogel, me in te leven in een kauw.

Kauwen zijn niet enkel metaforen in mijn werk, maar vooral de dragers van ervaring. Het tekenen of schilderen dwingt me om alles over hen te bestuderen. Ik wil vooral kennis opdoen. Hoe dieper je iets bestudeert en hoe meer je opneemt, des te beter je het kunt oproepen. Ook schrijven spreekt het brein op een dieper niveau aan. Zowel schrijven als schilderen is intens onderzoeken.

Jaren geleden deed ik een spiegeltest met tamme kauwen, om te zien of ze zichzelf herkenden. Ik zette een spiegel naast hun columbarium, de vijf meter hoge toren met 55 nestholen boven op mijn Kauwenhuis. Aanvankelijk keken de kauwen achter de spiegel. Ze vielen hun spiegelbeeld niet aan, maar bleven nieuwsgierig en kalm. Na een uitgebreid onderzoek staarden ze een tijdje gespannen naar zichzelf, zichtbaar in de war. Even later zaten ze vrolijk gekke bekken te trekken voor de spiegel.

Elke dag kwamen ze een kijkje nemen. Vooral het oude mannetje Gent en zijn eega brachten er veel tijd door. Soms namen ze een takje of een boomblaadje in hun snavel om er nog leuker uit te zien. Hun blikken logen niet. Om zeker te zijn, bracht ik bij een volgende test een streepje verf aan op hun voorhoofd. Voor de spiegel zagen ze meteen dat er iets niet klopte en veegden ze de verf van zich af. Een vlekje pastelkrijt dat ik op hun kin aanbracht, poetsten ze eveneens meteen weg. Ze stopten hiermee zodra ik de spiegel weghaalde. Hieruit bleek dat de kauwen wisten dat dit spiegelbeeld hun evenbeeld was. Het duidde op zelfherkenning: een besef van hun eigen 'ik' en van andere 'ikken' in hun omgeving. Een vorm van zelfbesef, misschien zelfs van zelfbewustzijn.

Ik beschreef deze spiegeltest uitgebreid in mijn boek *Kauwen in de spiegel*, dat in 1992 verscheen. Daarin kwamen nog meer bijzonderheden aan bod. Hun strikte monogamie, maar ook echtscheidingen, driehoeksverhoudingen, overspel, biseksualiteit en homofilie, liefde en haat, hiërarchie, empathie, spel, bedrog, leugens, taal, dromen, intelligentie, altruïsme en onderling hulpbetoon. Ik beschreef vele anekdotes die aantoonde hoe slim ze wel zijn. Ook ontdekte ik dat ze hun nest stoffeerden met sigarettenpeuken om het tegen parasieten te behandelen. Het boek was succesvol, kreeg tal van herdrukken en ligt na meer dan dertig jaar nog steeds in de boekhandel, nu onder de titel *De kauw*. Een vertaling kwam er helaas niet.

Zestien jaar na mijn boek *Kauwen in de spiegel* deden Duitse onderzoekers in 2008 de grote ontdekking dat eksters zichzelf in een spiegel herkennen. Deze vorsers publiceerden hun revelatie in het befaamde wetenschappelijke tijdschrift *Science*. Het werd wereldnieuws. Een belangrijke ontdekking die niet alleen biologen

en ornithologen verbaasde, maar ook psychologen en filosofen wereldwijd. De ekster wordt nu beschouwd als dé vogel die zichzelf herkent in een spiegel. De ekster is de titelhouder, hij krijgt het ereteken van de spiegelende vogel. Alle wetenschappers en schrijvers nemen dat over in hun publicaties. Het tijdschrift *Science* heeft ongetwijfeld meer reikwijdte en wetenschappelijke impact dan mijn Nederlandstalige boek.

Ik laat me niet ontmoedigen: kijken zal ik blijven doen, nieuwsgierig blijven ook en ik stel nog steeds vragen. Ik deed als weetgierige kunstenaar die wankelt tussen wetenschap en kunst een belangrijke ontdekking, ook al word ik er niet voor erkend. Ik heb daar ook nooit naar gestreefd. Het gaat er mij vooral om mijn eigen weetgierigheid te bevredigen. Vogels zijn vliegende vraagtekens. Wat is aangeboren en wat is aangeleerd? Hoe slim zijn ze? Hoe lang onthouden ze iets? Hoe lossen ze problemen op? Ervaren ze emoties? Hoe oriënteren ze zich? Waarom passen sommige soorten zich aan de mens aan en andere niet? Hoe delen ze het landschap in? Hoe zien vogels de wereld in ultraviolet licht? Met welk inzicht kiest een vogel zijn partner? Welke soorten sterven het eerst uit? Waarom zijn er zoveel soorten? En hoe kijkt een vogel naar ons?

Elke bedenking zit vol zinnen die eindigen op een vraagteken. Ik verdeel mijn tijd steeds tussen persoonlijke kunst en het stellen van vragen. Kunst is ook onderzoekend ontdekken. Soms verschijnt er plots een idee dat je vleugels geeft. Als het meezit, kun je die nieuwsgierigheid delen. Zo vul ik de tijd, dag na dag, al meer dan vijftig jaar. Ploeterend met mijn eigen middelen om iets toe te vertrouwen aan wat voor me ligt. Toch zijn er in een leven ook altijd momenten van verspilling. Ik vind het soms zonde dat ik mijn waarheid niet op het juiste moment en op de verkeerde plaats tegen de verkeerde mensen heb vertolkt.

Dit boek is een uitnodiging om met behulp van de nieuwste onderzoeken dicht bij het leven van vogels te komen en te ontdekken hoe knap ze zijn. Gedurende deze tocht vertel ik feiten die wellicht nieuwe gezichtspunten opleveren over hun complexiteit. Geen vrome lofzangen of uitvoerige beschrijvingen, geen fantasie of vermenschlijkte dieren. Ik houd me er strikt aan wetenschappelijk

te werk te gaan en alleen uit wetenschappelijke bronnen te putten. Namen van wetenschappers, hun referentie en instituten heb ik meestal weggelaten, ze zouden saai zijn en het lezen bemoeilijken. Ik zal daarom voorzichtig de woorden wikken en wegen om dieper in te gaan op relevante getuigenissen en essentiële details. In zoverre kan ons begrip van de relaties met de levende wereld verdiept worden. Zo krijgen we hulpmiddelen aangereikt, met het oog op de hedendaagse ecologische uitdagingen, om die relaties weer te versterken.

Ik ben vooral nieuwsgierig en geïnteresseerd in wat in deze wereld allemaal gebeurt. Het is boeiend als het lukt om dieren te interesseren voor iets wat ons aangaat. Maar wordt dat ‘ons’ niet wat lichtvaardig gebruikt? Of gaat het hier om een manier om vast te stellen hoe je je tot jezelf verhoudt? Een manier die voortkomt uit de traditie van zelfwaarneming en een obsessie met zelfbeschouwing?

Anderzijds benadert het gebruik van de spiegel zelfbewustzijn niet louter visueel. Met een spiegel kun je helemaal alleen met jezelf over bewustzijn onderhandelen. De spiegeltest heeft intussen zo’n vanzelfsprekende ingang gevonden dat ze maatgevend werd. Maar hoe zit het met de dieren die ervan uitgesloten zijn? Dieren voor wie de spiegel geen betekenis heeft of niet interessant is? Moeten we daar niet op een andere manier over nadenken?